

TÓTH JUDIT

tothjudit1995@gmail.com

PhD hallgató (PTE BTK „Oktatás és Társadalom” Neveléstudományi Doktori Iskola)

A középszintű történelem írásbeli érettségi feladatainak tartalmi mintázatai

Content Patterns of the Written Intermediate History
School Leaving Exam Tasks

ABSTRACT

The emergence of the ICT society has put education under pressure to modernise. The value of transferable knowledge, the importance of key competencies and transversal competences has risen. In Hungary, one of the most significant educational reforms after the 1989 political regime change occurred in 2005, with introducing the new two-tier school-leaving examination system. The examination system brought various innovations, especially in the subject of History, but not all the goals written in the regulatory documents are in line with how the exam tasks operate on the practical level.

In this paper, I introduce the intermediate level history maturity exam and research where I examined the prevalence of the topics and distribution of tasks by subject (e.g. political history). In a hope to identify trends in these aspects of the examination regarding both exam sections. My intention is also to provide an impression of how the intermediate level history examination works, which I hope will be useful for history teachers, task writers and for others as well.

KEYWORDS

history maturity examination, pedagogic assessment, document analysis

DOI 10.14232/belv.2023.2.5

<https://doi.org/10.14232/belv.2023.2.5>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Tóth Judit (2023): A középszintű történelem írásbeli érettségi feladatainak tartalmi mintázatai. *Belvedere Meridionale* vol. 35. no. 2. 60–85. pp

ISSN 1419-0222 (print)

ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)

(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

BEVEZETÉS

A 20. század második felében kialakult tudástársadalom, az élethosszig tartó tanulás (*lifelong learning*), a globalizált világ támasztotta követelmények sokrétű változást hoztak az oktatásban¹. A tradicionális, reprodukzív tudáson alapuló tudáskép helyett a megértésen alapuló tanulás került előtérbe². Ennek jegyében a történelem tantárgy tanításában nagy szerepet kapott a – történelmi gondolkodás fejlesztésén túl – többek között az *oral history*, az élményalapú történelemoktatás, a problémaalapú történelemtanítás³, melyek egyben a tudás mérésének komplexebbé válását, a magasabb szintű gondolkodási műveletek (pl.: történelmi gondolkodás) is eredményezték.⁴ Mindezek szerepe a tudás integrálása, a problémamegoldás és a kritikai elemzésre való figyelem miatt nőtt meg.⁵

A nemzetközi és hazai történelemdidaktikában is jelentős átalakulások mentek végbe az elmúlt évtizedekben. A változások egyike új kutatási témák középpontba kerülése (pl.: dekolonizáció), a gondolkodási műveletek mérésének igénye⁶, a történelemdidaktika színterének globálissá válása, a tantárgy létének megkérdőjeleződése⁷. Az eredmény alapú elszámoltathatóság felértékelődése, elterjedése a vizsgarendszerek megújulását eredményezte, részben ennek jegyben került sor Magyarországon 2005-ben a kétszintű vizsgarendszer bevezetésére. E tanulmány a történelem középszintű érettségi rendszert mutatja be és értékeli, kitérve a feladatlapok tartalmi-témaköri elemzésére is.

¹ MAKK – KŐFALVI. 2007. 5.

² CSAPÓ 2019. 185.

³ F. DÁRDAL – KAPOSI 2021. 137.

⁴ ERCIKAN – SEIXAS 2015. X-XI.; KOJANITZ 2013. 1.

⁵ KOJANITZ 2013. 1.

⁶ KOJANITZ 2013. 1.

⁷ például: A Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság (ISHD) legfrissebb konferenciája a „Miért tanítsunk történelmet?” tematikával került megrendezésre. Bővebben: FODOR RICHÁRD – TÓTH JUDIT (2021): „A történelemtanításban rejlő lehetőségek megmutatása a mi feladatunk.” Beszámoló a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság 2021. évi konferenciájáról. *Történelemtanítás, online történelemdidaktikai folyóirat*. (LVI.) Új folyam 12. évf. 4. sz. https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/wp-content/uploads/2022/02/12_04_11_Fodor-Toth.pdf hozzáférés: 2023. 01. 12.

NEMZETKÖZI KITEKINTÉS

A történelemdidaktika kutatói világszerte aktív tudományos közösséget alkotnak. Az ausztrál *HERMES History Education Research Network* (akikhez az egyetlen Q1-es történelemdidaktikai lap, a *Historical Encounters*⁸ kötődik), Európában az *EuroClio - European Association of History Teachers* (Európai Történelemtanárok Szervezete), a brit *Historical Association* (Történelemtanárok Szervezete), valamint az *International Society for History Didactics* (Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság, ISHD) is aktív tevékenységet folytat. Magyarországon a *Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata*, a *Történelemtanárok Egylete*, továbbá az *ujkor.hu* tudományos-ismeretterjesztő történelmi portál oktatásfejlesztő tevékenysége kiemelkedő. A növekvő igényt és érdeklődést mutathatja, hogy a Rendszerváltás Történetét Kutató Intézet és Levéltár (RETÖRKI) is nemrégiben hozott létre egy Történelemdidaktikai és Pedagógiai Műhelyt⁹.

A pedagógiai értékelés tudományterülete a 20. század közepén jött létre, amikor közgazdaságok a gazdasági fejlődés és az oktatási rendszerek fejlettsége közötti kapcsolatot kutatták¹⁰. Többek között a kognitív tudományok eredményei okozták a fejlődést, minnek hatására a pedagógiai értékelés is átalakult, mely a mérés-értékelés szerepének fel-, és átértékelődését, ezzel együtt a vizsgarendszerek széleskörű reformját vetítette előre. Az értékelés szerepének megnövekedését az is mutatta, hogy társadalmi-oktatáspolitikai kérdés vált belőle (lásd: OECD nagymintás mérései), ezzel együtt fogalmazódott meg „(...) a hatékonyság, elszámoltathatóság, átláthatóság, minőségbiztosítás, területi, országos, nemzetközi szintű összehasonlítás, s ezzel együtt a tudományos igényű értékelési rendszer és politikai döntéshozatal megteremtésének igénye.”¹¹ Benjamin Bloom és munkatársai nagyban elősegítették az objektív mérhetőség kritériumának való megfelelést, a tanulási célok megszerezésével és ezek taxonomizálásával a tanulói teljesítményt konkrétan megfogalmazott célokhoz tudták rendelni.¹² A standardizált tesztek készítésében évtizedes múltra tekint vissza az Amerikai Egyesült Államok, a diszciplína dinamikus fejlődésében és elterjedésében mérföldkönek tekinthető *Knowing What Students Know: The Science and Design of Educational Assessment* (2001) című könyv, melyet a *National Council* mérés-értékelés bizottsága (*Board on Testing and Assessment*) készítette¹³. Az európai mérés-értékelés területén a holland CITO meghatározó, akiknek fejlesztési területei között a kompetenciaalapú oktatás, a pszichometriai és a számítógép-alapú tesztelés is szerepel¹⁴. Hazánkban a Szegedi Tudományegyetem Neveléstudományi Intézetének mérés-értékelés területén elért eredményei évtizedek óta nemzetközileg is elismertek, a szegedi műhely volt és jelenlegi kutatói közül Nagy Józsefet, Vidákovich Tibort, Csapó Benót és Molnár Gyöngyvért is megemlíthetjük.

A történelemdidaktikában a pedagógiai értékelés nem tartozik a legelterjedtebb kutatási témák közé. A kutatók a tankönyvelemzés, a tantervi szabályozás témakörében a legaktívabbak, de a nemzetközi történelemdidaktika érdeklődési körében több fogalom, koncepció, elv kutatása is hangsúlyos, mint a történelmi gondolkodás (*historical thinking*), történelmi tudatosság (*historical*

⁸ <https://www.hej-hermes.net/>

⁹ FODOR – TÓTH 202.

¹⁰ HÓDI – TÓTH 2020. 57.

¹¹ KOTSHY 2016. 30.

¹² KOTSHY 2016. 28–32.

¹³ HÓDI – TÓTH 2020. 57.; ERCIKAN – SEIXAS 2015. XI.

¹⁴ <https://www.cito.com/>

consciousness), tanárképzés, tartalmi szabályozók (pl.: tanterv, tankönyvek), történelmi kultúra (*historical culture*), történelmi narratíva (*historical narrative*), emlékezetkultúra (*memory culture*), állampolgári nevelés (*civic education*)¹⁵. A történelmi tudás konstrukciójával és mérésének kérdéseivel Magyarországon évtizedek óta F. Dárdai Ágnes, Kaposi József és Kojanitz László foglalkoznak.

A történelemdidaktika érdeklődési köre a mérés-értékelés területén három fő területre koncentrálódik: (1) a történelmi gondolkodás megismerési és a tanulási modelljeinek meghatározására, (2) a feladatok és a feladatokon nyújtott teljesítmény közötti összefüggések megtalálására, (3) mindezen értékelések során a pontszámok validálására.¹⁶

Az elmúlt évtizedekben a pedagógiai értékelés gyakorlatában a standardizáció középpontba került, melynek értelmében: „(...) (1) a tanulói teljesítményekkel kapcsolatban világos követelményeket fogalmazznak meg, (2) olyan mérőeszközökkel, amelyeket e követelmények alapján alkotnak meg, kivétel nélkül minden tanuló és minden iskola teljesítményét rendszeresen megméri, majd (3) a mért eredmények alapján kivétel nélkül minden tanuló és minden iskola esetében a fejlődést segítő vagy annak akadályait felszámoló konkrét lépéseket tesznek.”¹⁷ Így az átláthatóság, az önkorrekció, az egységes, objektív követelmények, az összehasonlíthatóság, a nyilvánosság a rendszer alapvető fontosságú karakterjegyeiként jelennek meg. A történelem-érettségi fejlesztése ebben a nemzetközi környezetben valósult meg.

A TÖRTÉNELEMÉRETTSÉGI FEJLESZTÉSE

A ma ismert kétszintű érettségi rendszer fejlesztése a 90-es években több külföldi vizsgamodell (pl.: skót, francia, német) áttekintésével párhuzamosan történt. A nemzetközi térben fejlesztett vizsgák a megismerési képesség alkalmazhatóságát és az alkalmazott tudást középpontba állítva, a politikátörténet mellett más tartalmi nézőpontokat is integrálva, flexibilis feladatválasztási struktúrával bírnak.¹⁸ A Baranyai Megyei Pedagógiai Intézet javaslatai alapján például: „Nagy hangsúlyt helyeznének (főleg az írásbeli vizsgánál) a forrásfelismerésre, a forráselemzésre (...). Mind az írásbeli, mind a szóbeli vizsgán azt várnánk el a jelöltektől, hogy adják jelét problémamegoldó gondolkodásuknak (különösen emelt szinten)”¹⁹. Az 1990-es évek második felében két lépcsőben elkészült az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról szóló 100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet, mely tartalmazza a tantárgyra vonatkozó általános követelményeket, alapelveket. Ezt fejt ki bővebben az érettségi vizsga részletes követelményeiről szóló 40/2002. (V. 24.) OM rendelet. Az érettségi vizsgareform éveket késett, ennek többek között az is volt az oka, hogy az egymást váltó politikai erők hol segítették, hol hátráltatták a vizsgafejlesztési munkálatokat. A fejlesztés során a vizsga filozófiáját befolyásolta a társadalmi kontroll, és az is viták tárgyát képezte, hogy az új kétszintű érettségi ismeretközpontú vagy inkább kompetenciaközpontú tudásképet közvetítsen.²⁰

¹⁵ FODOR – TÓTH 2022.

¹⁶ ERCIKAN – SEIXAS 2015. 1.

¹⁷ HALÁSZ 2007.

¹⁸ KAPOSÍ 2020. 61–66.

¹⁹ BERNÁTH – WALZ 1992. 39.

²⁰ KAPOSÍ 2020. 61–66.

A 2005-ben bevezetett új érettségi rendszer történelem vizsgára vonatkozó elvei és követelményei modernnek, előremutatónak számítottak. Megfogalmazódott a kompetenciafejlesztés fontossága (ezt jelezte az is, hogy a részletes követelményekben az elvárt kompetenciák a tartalmak előtt szerepeltek, melyre korábban nem volt precedens), mely a források elemzését, a történelmi összefüggések megértését, a kritikai gondolkodást és problémaközpontú tanítást helyezte középpontba.²¹ A történelemérettségi bevezetésekor a korszerű történelmi műveltség megszerzését tüzték ki a fejlesztők. Ez alapján a diák „gazdag és sokrétű ismeretanyag birtokában van, gondolatait képes mind szóban, mind írásban árnyaltan kifejezni, szemléletét a nyitottság, problémaérzékenység jellemzi, és aki ugyanakkor tisztában van a múlt rekonstruálásának objektív és szubjektív korlátaival”.²² A modernizációt mutatja, hogy a *Jelentés a magyar közoktatásról 2006* című kötetben a szerzők az alábbi módon nyilatkoznak a történelem tantárgyról: „A tantárgyak közül csak egyet, a leginkább tradicionálisnak tartott történelmet emeljük itt ki, amelyben jelentős modernizációs lépés történt: tartalmilag a 20. század történelmének, a jelenismeretnek, az állampolgári tudatosságnak az erősítésével, módszertanilag elsősorban a források használatának kikényszerítésével.”²³

Az érettségi reformnak köszönhetően a vizsgára megtanult tananyag mérete jelentősen csökkent, és új témák (pl.: a nők helyzete) kerültek be a tananyagba.²⁴ A vizsgareform következtében központilag szabályozottá vált a vizsga tartalmi része, a magyar-egyetemes témák aránya 60–40% lett, a történelmi korszakok közül pedig a jelenkor ismerete vált a leghangsúlyosabbá. E hangsúlyeltolódás a mai világ megértésében hivatott segíteni a tanulókat.²⁵ A témák sokszínűek lettek: nemcsak politikátörténetre, hanem gazdaságtörténetre, művelődés-, mentalitás-, illetve életmódtörténetre is vonatkoznak.²⁶ Az egységes írásbeli bevezetésével a vizsga a – 2005 előtti időszakhoz képest – egységessé és vizsgaidőszakonként összemérhetővé vált.

Az új rendszer startja után több tanulmány is született a vizsgarendszer oktatásra gyakorolt hatásáról, az érettségi rendszert érintő lehetséges változtatásokról, fejlesztési lehetőségekről,²⁷ így a diákok egyik legkedveltebb tantárgyáról,²⁸ a történelemről is.²⁹ Az érettségi rendszert értékelő tanulmányok a vizsgarendszerben a pedagógiai értékelés hiányosságait³⁰ emelik ki. Emellett kritika éri az érettségi rendszer fókuszát, mely a tárgyi tudás mérése felé tendál. Szintén bírálják a két szint összemérhetőségének problémáját és az érettségi skála átalakításának szükségessége is megfogalmazódik.³¹ Történelemből a forrásközpontúság elvének megkérdőjelezése, a források szerepének megváltoztatása, történelem standardok bevezetésének szükségessége is

²¹ KAPOSÍ 2015. 58–59.; KAPOSÍ 2017.

²² F. DÁRDAI – KAPOSÍ 2020. 40.

²³ VÁGÓ – VASS 2006. 217.

²⁴ F. DÁRDAI – KAPOSÍ 2020. 41.

²⁵ C. DAHN 2017.

²⁶ KAPOSÍ 2015. 59–60. Az 1995-ben elkészült első NAT szüntette meg a politikátörténet egyeduralmát. (F. DÁRDAI – KAPOSÍ 2020. 37.)

²⁷ DANCÓS 2015

²⁸ CZETŐ 2022. 15.

²⁹ pl.: F. DÁRDAI – KAPOSÍ 2006; 2008; 2021; KOJANITZ 2022.

³⁰ KOTSCHY 2016.31 eredeti forrás: VESZPRÉMI LÁSZLÓ (1981): *Az értékelés és osztályozás korszerűsítésének kérdései*. Budapest, Akadémiai Kiadó.

³¹ CSAPÓ 2008. 90.; MOLNÁR – CSAPÓ 2019. 715-716.

megjelenik. Vizsgafejlesztés során az előremutató célokból (pl: diákok forráselemző és ismeretszerző képességének fejlesztése) a gyakorlatban kevés jelent meg³², így az elmúlt évek történelem érettségi rendszert értékelő tanulmányai a források feladatban betöltött funkciójához és a vizsga által közvetített tudásképhez kapcsolódnak.

A magyar érettségi rendszer nem standardizált, de tartalmaz standard elemeket (pl.: központi-lag összeállított feladatsor és javítási-értékelési útmutató), de ahhoz, hogy standardizálnak nevezhessük, a feladatírók professzionalizációja és a javítók folyamatos felkészítése, vagyis a rendszer folyamatos önkorrektíója elengedhetetlen. Kezdetben az érettségi feladatok kipróbálása is megvalósult (lásd: 2004-es érettségi), és részletes érettségi elemzések készültek³³. Az Oktatási Hivatal készít ugyan éves érettségi statisztikákat, de azokból item szinten a feladatokról nem kapunk látteleletet³⁴. A nyilvánosság fokozatos szűkülése figyelhető meg (pl.: érettségire irányuló elemzések tekintetében is), mely a történelemérettségi rendszer fejlesztésének szükségességét vonja maga után.

A KÖZÉPSZINTŰ ÍRÁSBELI TÖRTÉNELEMÉRETTSÉGI FELÉPÍTÉSE

A vizsga 2005 és 2020 között több finomhangoláson ment keresztül. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatokban **2005–2016 között** a 12 feladat összpontszáma 45 volt, és jellemzőek voltak a 0,5 pontot érő itemek. A többségében zárt végű itemeket tartalmazó feladatsorban változatos feladattípusokat, feladatmegoldó tevékenységeket találunk, jellemzően a válaszok illesztése³⁵ (33,9%) és a teljes és rövid válasz³⁶ (24,1%) dominál³⁷, a kronologikusan 6 magyar és 6 egyetemes témájú feladat – mely a 12 érettségi témakörnek felelt meg – átlátható módon követte egymást. Felépítése miatt diákbarát volt, hiszen tartalmilag kiszámíthatónak számított³⁸ a vizsgafeladatsor. A feladatsorokban változatos szöveges források (tankönyvi szöveg, történeti munka, jogi szöveg, tudományos cikk stb.) és vizuális források (képek, karikatúrák, térképek/ térképábrák, plakátok stb.) kaptak helyet.³⁹

³² KOJANITZ 2022.

³³ például: F. DÁRDAI ÁGNES – KAPOSÍ JÓZSEF (2006): Merre tovább, történelemérettségi? Javaslatok az új történelemérettségi továbbfejlesztésére. *Új Pedagógiai Szemle* 56. évf. 10. sz. 21–35. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/merre-tovabb-tortenelemerettsegi> hozzáférés: 2023. 01. 16.; CSAPODI ZOLTÁN – TAMÁSINÉ MAKAY MARIANN (2013): A 2012. május-június érettségi feladatsorok megoldásainak item-szintű rögzítése, a feladatsorok és egyes feladatok mérésmetodikai vizsgálata. Történelem. Közép- és emelt szint. http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/umios_projektek/tamop318/meresmetodika/Tortenelem.pdf hozzáférés: 2023. 01. 10. DUPCSIK CSABA – RÉPÁRSZKY ILDIKÓ (2013): A 2013. tavaszi írásbeli történelem érettségi feladatainak és megoldókulcsainak kritikai elemzése. *Socio* 3. évf. 2. sz. 30–47.

³⁴ Bővebben lásd: <https://www.ketszintu.hu/publicstat.php> hozzáférés: 2023. 01. 10.

³⁵ A válaszadás azon módja, amikor a diáknak párosítani vagy osztályozni kell. Ezek a feladatok alapinformációkból, két halmazból (kiindulópontok, a halmazokhoz kapcsolható válaszok) és az utasításból állnak (HÓDI – TÓTH 2020. 44–45).

³⁶ Teljes és rövid válasz esetén néhány szóval (pl.: évszám, személynév), de nem teljes mondattal kell választ adni, vagyis maga az itemtörzs egy kiegészítendő kérdésként kerül megfogalmazásra (HÓDI – TÓTH 2020. 49).

³⁷ TÓTH 2021a

³⁸ A 12 feladat összhangban áll a 12 érettségi témakörrel. Bár erre látunk kivételt, például 2006. februári középszintű feladatsorban kettő kilencedik, jelenkori magyar történelemhez kapcsolódó feladat szerepelt. A 2013. októberi középszintű érettségiben a negyedik, kora újkori egyetemes történelem szerepelt kétszer.

³⁹ A kategóriák meghatározása KAPOSÍ 2020. 26. alapján történt.

A szöveges, kifejtendő feladatok vizsgarészben kezdetben 8 esszéfeladat kapott helyet. Ezek közül hármat kellett teljesíteni a választás szabályainak figyelembevételével. A terjedelmében rövidebb esszéfeladatot „problémamegoldó” feladatnak, a hosszabbat „elemzőnek” nevezték el a készítők, mely mutatta a feladatok fókuszát. A vizsgarészben három esszét (egy egyetemes problémamegoldó, valamint kettő magyar – problémamegoldó, elemző) kellett megírni, a maximálisan megszerezhető pontszám 45 volt, melyből a problémamegoldó feladatok 24, az elemző feladatok pedig 42 pontot értek, melyeket a végső pontszámításnál elosztottak. A szöveges, kifejtendő feladatok értékelése kompetenciákon alapuló műveletek, és ezekhez kapcsolódó tartalmi elemek útján valósul meg. Minden kompetenciához legalább egy művelet és egy tartalmi elem kapcsolódik. A műveletekhez kapcsolódó tartalmi elemeket a feladat témája határozza meg, a műveleteket pedig a kompetencia. Az eseményeket alakító tényezők feltárása esetében a műveletek is tartalomfüggők.⁴⁰ Az érettségi kezdeti éveiben a rövid esszék 2-7, a hosszú esszék esetében 3-11 forrás is előfordult, mely sok esetben azt eredményezte, hogy a vizsgázónak elég volt a forrásokban található ismeretanyagot megfelelően szintetizálni. Emiatt javításnál magas pontszámot érthettek el azok is, akik csak a források tartalmát emelték át az esszébe,⁴¹ ezért 2011-től a problémamegoldó esszékhez középszinten egy, az elemző esszékhez három forrás kapcsolódik.

A korábbi évek vizsgatapasztalatait felhasználva, valamint a 2012-es tartalmi szabályozók bevezetése nyomán 2015-ben döntöttek a történelemérettségi újabb változtatásáról. A **2017-től** hatályos változások az írásbeli vizsgarész mindkét szegmensét érintették. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok összpontszáma 50 lett. Emellett megjelent az a tendencia, hogy az itemek értéke 1 lett (ezt központilag is rögzítették, bár ennek ellenére találkozunk 0,5 pontos itemekkel is), ezzel együtt a feladatok és a feladatmegoldó tevékenységek variabilitása a kezdeti évekhez képest csökkent. A zárt végű feladatok között a többszörös választás⁴² vált a legelterjedtebbé. 2017 óta a rövid választ igénylő feladatrész harmada vagy nagyobb része a többszörös választás feladatmegoldó tevékenységből áll, de találunk olyan feladatlapot, amiben ez az arány a kétharmadot is eléri.⁴³

További változás a komplex forráselemző feladat megjelenése, beemeléséről már 2008-ban írt F. Dárdai Ágnes és Kaposi József. Ezek alapján célszerű lenne egy „új típusú, összetett forráselemzést igénylő feladat [beemelése], tagolt feladatkitűzéssel (pl. egy hosszabb szöveg részletes elemzése, vagy két forrás összevetése, vagy különböző típusú források összehasonlítása). Ennek pontszáma megegyezne a jelenlegi problémamegoldó (rövid) feladatok pontszámával, vagyis emelt szinten 7, középszinten 12 pontot érne.”⁴⁴ A komplex forráselemző feladat „(...) egy hosszabb terjedelmű, illetve többféle dokumentum értelmezését, és ehhez kapcsolódóan több kérdés megválaszolását várja el. Pontszáma is magasabb, mint az egyszerű feladatoké”.⁴⁵ (...) „az egyszerűbbtől az összetettebb kérdésekig tartalmaz itemeket.”⁴⁶ Középszinten ugyan ezek a feladatok valóban több itemből állnak,

⁴⁰ MAKK – KÖFALVI 2007. 12–13.

⁴¹ CSAPODI 2014. 7–8.

⁴² A tesztfeladatban a válaszadás azon módja, melynél több válaszlehetőségből kell egy vagy több helyes vagy helytelen választ kiválasztani (HÓDI – TÓTH 2020. 30).

⁴³ TÓTH 2021b. 82.

⁴⁴ F. DÁRDAI – KAPOSI 2008. 179.

⁴⁵ KAPOSI 2020. 90.

⁴⁶ CSAPODI 2016. 48.

de kognitív szempontból ezek a komplex tesztfeladatok nem, vagy ritkán mérnek forráselemzési képességet. Emellett taxonómiailag a többi feladattól nem mutatnak eltérést, a forrásokhoz kapcsolódó feladatok is szövegértést, reprodukív tudás alkalmazását mérik elsősorban.⁴⁷ Vagyis nevében ugyan bekerült a feladattípus, de struktúrájában és feladatkitűzésében nem hasonlít F. Dárdai Ágnes és Kaposi József által megfogalmazottakra. A tartalmi szabályozók változása miatt a 12. érettségi témakörben helyet kaptak a pénzügyi, gazdasági, munkaügyi ismeretek, bár ez középszinten ritkán kap helyet. Emellett a témakörök pontos elnevezése és sorrendje minimálisan megváltozott: a tizedik téma az 1945 utáni jelenkori egyetemes történelem, így a tizedik és a tizenegyedik téma sorrendje felcserélődött. A témák száma viszont jelentősen csökkent, míg 2016-ig 73 téma, 2017-től 52 téma alkotja az érettségi követelményeket.

A szöveges, kifejtendő feladatok tekintetében is történt változás: a kezdeti 8 esszétéma lecsökkent négyre, melynek háttérben több ok is húzódott.⁴⁸ Emellett a korszakhatárok is megváltoztak, és új, fiktív határként 1849-et adták meg a tesztkészítők. Az esszék elnevezése is megváltozott, a terjedelem került előtérbe, a „problémamegoldó” esszé „rövid”, az elemző „hosszú” elnevezést kapott. A négy esszéből kettő teljesítése vált követelménnyé, az egyetemes esszé mindig rövid, a magyar esszé hosszú, és a teszt rész összpontszáma 45-ről 50-re nőtt. A megváltozott pontszámítási eljárások és követelmények miatt az osztópontok is eltűntek.

Mivel az esszéfeladatok száma 2017 májusától lecsökkent, ezért a feladatok tartalmilag átalakultak, ezen átalakulásokat későbbi bekezdésben részletesen áttekintjük. Középszinten a „problémamegoldó” és „elemző” feladatok – elnevezésüktől függetlenül – „merev” esszéalkotási feladatokat jelölnek. Ez a „merevség” azt jelenti, hogy mind emelt-, mind középszinten erősen behatárolt a feladatban leírandó tartalom minősége és mennyisége is. Vagyis a diákok gondolataik megfogalmazásánál egy túlszabályozott szempontrendszernek tesznek eleget, ami a problémamegoldó, elemző szemlélet érvényesítését kevésbé/egyáltalán nem teszi lehetővé – noha ebben az esszé témájának jelentős szerepe van.⁴⁹ Ez azonban azt a megállapítást erősíti meg, melyet F. Dárdai Ágnes és Kaposi József⁵⁰ már megfogalmaztak: az esszéfeladat a tanultak reprodukciója. Az eredeti szándékuktól eltérően tehát az érettségi esszéfeladatai Kojanitz László megfogalmazásában „(...) önálló gondolkodás helyett, inkább a tanultak minél pontosabb felmondására ösztönzik a diákokat. Ez pedig lehetőséget ad arra is, hogy a diákok látszólag értelmes szöveget írjanak az általuk csak félig-meddig megértett összefüggésekről is (...).”⁵¹

A 2020-as NAT és kerettantervek bevezetésével az érettségi követelményrendszerének átgondolása aktuális lett, így **2024-től** lesznek érvényesek a soron következő változások. Az új követelmények értelmében a vizsga pontozásában, feladatainak számában egyik vizsgarész sem változott meg. Az Oktatási Hivatal honlapján megtalálható középszintű mintafeladatsorának⁵² egyszerű,

⁴⁷ TÓTH 2022.

⁴⁸ Az okok között szerepelt a túl nagy választási szabadság, feladatírói szempontból kihívásokat jelentett 8 változatos esszétéma elkészítése (erre látunk majd példát később az elemzésben), továbbá a tanulói teljesítményben sem volt indokolt a 3 esszé, de megemlíthetjük a papírszórólást is.

⁴⁹ Kojanitz László például középszintű történelemérettségi esszékben megtalálható ok-okozati kapcsolatok vizsgálja. Mivel erre nem minden feladat alkalmas, ezért választja a 2012. májusi feladatsor 18. feladatát, mely explicit elvárásként fogalmazza meg az okok és következmények bemutatását (KOJANITZ 2021. 127–128).

⁵⁰ F. DÁRDAI – KAPOSI 2006.

⁵¹ KOJANITZ 2021. 129.

⁵² https://www.oktatasi.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2024/mintafeladatok_2024/tortenelem_kozep_irasbeli_minta.pdf

rövid választ igénylő részében gyakoribbak a 0,5 pontos itemek, a részletes érettségi követelményben⁵³ lehetséges feladattípusok tekintetében a *fogalmak azonosítása/magyarázata és különböző források részleteinek összehasonlítása* (33,3%), és a *Források egy-egy részletének összehasonlítása, a különbségek okainak értelmezése* (25%) hangsúlyosak. Feladattípusaiban azonban változatosabb a korábbi évek feladatainál, de több, bonyolult ábra található a középszintű feladatban, valamint gyakoribb azon kérdések száma is, melyek az ábrák, térképrészletek, táblázatok interpretálására vonatkoznak. Előremutatónak tűnik, hogy a felsorolt lehetséges források között a mémek⁵⁴ is szerepelnek, melyek a történelmet élményközelibbé tehetik a diákok számára. Habár a mémek szerepeltetése a történelemtanárok és a tesztkészítők részéről is megfelelő ismereteket igényel. A mémek osztálytermi használata egyre elterjedtebb, és a diákok kreativitására és kritikai gondolkodásuk fejlesztésére különösen jól használhatók.⁵⁵

A történelem tantárgyra vonatkozó vizsgakövetelmények tervezetét (és annak végleges változatát⁵⁶) több szakmai egyesület és történelemtanár is véleményezte⁵⁷, kiemelve annak előnyeit és hátrányait. A tervezet és a végleges vizsgakövetelmények lényegesen nem térnek el egymástól. Ezek alapján a vizsga pontozása nem változik, a kompetenciák listája viszont lerövidült és nem a történelmi gondolkodás, hanem az ismeretek reprodukálása jelenik meg szempontként.⁵⁸ A vizsgakövetelmények alapján a tematikában megszűnik a korábban alkalmazott 12 témakör, helyette hetet hoznak létre, ami a történelmi korszakok nevét viseli (pl.: ókor, kora újkor), és a 20. század történelme ketté van osztva „A világháborúk kora”, valamint „A hidegháború kora” témakörökre. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatrészben megmarad a 12 feladat, viszont az új rendszer alapján az ókor (1. témakör) és a jelenkor (7. témakör) egyszer, a többi témakör kétszer jelenik meg.

Az új felosztás csökkenti a vizsga szerkezetének átláthatóságát⁵⁹, – mely egy fontos standardizációs tényező – ezzel magával hozva a vizsgára felkészítés-felkészülés megnehezédését. A vizsgaszabályzat szerint a magyar történelemre vonatkozó feladatok aránya minimum 50%, és a komplex feladatnak magyar témát kell felölelni. Mivel azt a szabályzat nem zárja ki, ezért az új követelményrendszer alapján a 12 egyszerű, rövid választ igénylő feladatból 6, de akár 11 magyar téma is szerepelhet. Mindezt a mintafeladatlap nem erősíti meg, mert abban a magyar témák aránya 50%. A témák száma tovább csökkent (43 lett), de ez nem jelent jelentős tartalmi csökkentést, hiszen több egyetemes és magyar téma összevonva szerepel. Emellett úgy tűnik, hogy – az eredeti céllal ellentétben – az új érettségi tudásképe a mintafeladatok alapján korábbinál hangsúlyosabbnak tekinti a lexikákat. A több lexika megbízhatóbban érvényesíti a standardizációt, de úgy tűnik, hogy a 2024-től érvényes követelményrendszer, a mögötte meghúzódó filozófia túlzóan ismeretközlő, melyek az emeltszint lexikái is implikálnak⁶⁰.

⁵³ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2024/tortenelem_2024_e.pdf

⁵⁴ Szarkasztikus, humoros tartalmak (pl: képek), melyek jellemzően az online térben terjednek el. A mémek többféle formátumban keletkeznek, könnyű őket létrehozni és terjeszteni, a populáris kultúrára támaszkodnak. (UGALINGAN et al. 2022. 265).

⁵⁵ lásd: Ugalingan et al. 2022

⁵⁶ OKTATÁSI HIVATAL 2021

⁵⁷ Többek között a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata, illetve a Történelemtanárok Egylete.

⁵⁸ MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT 2021. 1., GYERTYÁNFY 2021.

⁵⁹ Ezt a Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozata is negatívumként fogalmazta meg.

⁶⁰ MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT 2021. 1.

A középszint legfőbb változásairól az 1. táblázat ad áttekintést. Ez alapján az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok a 2012-es és a 2020-as (...) tartalmi szabályozók változásainak következtében módosultak, míg a szöveges, kifejtendő vizsgarész 2017-től változatlan.

Egyszerű, rövid választ igénylő feladatok			
	2005-2016	2017-2023	2024-től
Feladatrész összpontszáma	45	50	50
Itemek pontszáma	0,5 vagy 1	jellemzően 1	n. a.
12 feladat tartalmi eloszlása	12 érettségi témakör alapján		7 érettségi témakör alapján
Magyar és egyetemes témák száma	6 magyar és 6 egyetemes témájú feladat		magyar témák száma legalább 6
Feladatok és feladattípusok variabilitása	magasabb	alacsonyabb	n.a.
Komplex forrásfeldolgozó feladat témája	-	nincs meghatározva	magyar történelem
Megjelenő forrástípusok	változtatás vizuális és szöveges források (pl: tankönyvi szöveg, ábra, plakát, karikatúra)		új forrástípus: mémek
Lehetséges feladattípusok	nincs változás		
Szöveges, kifejtendő feladatok			
	2005-2016	2017-2023	2024-től
Feladatrész összpontszáma	45	50	
Rövid/problémamegoldó esszé pontszáma	24 (osztóponttal 12)	17	
Hosszú /elemző esszé pontszáma	42 (osztóponttal 21)	33	
Rövid/problémamegoldó esszé terjedelme	6-8 sor/ kb. 40-60 szó	12-16 sor / kb. 100-130 szó	
Hosszú/ elemző esszé terjedelme	20-30 sor / kb. 140-160 szó	26-32 sor / kb. 210-260 szó	
Összes feladat száma	8 (ebből magyar: 6)	4 (ebből magyar: 2)	
Kötelezően teljesítendő feladatok száma	3 (ebből magyar: 2)	2 (ebből magyar: 1)	
Feladatválasztásnál figyelembeveendő korszakhatárok	ókortól jelenkorig	1849-ig, 1849 után	
Források száma a rövid/problémamegoldó esszéfeladatban	1-7	1	
Források száma a hosszú / elemző esszéfeladatban	3-11	3	

1. táblázat: A középszintű történelemérettségi írásbeli részének legfőbb változásai (saját szerkesztés)

A továbbiakban a 2005 és 2019 közötti vizsgaidőszakok középszintű vizsgafeladatai tartalmi és témaköri szempontból kerülnek bemutatásra. A kutatás célja, hogy feltárja, hogy a vizsgaleírásban és követelményekben megfogalmazott elméleti célok a gyakorlatban milyen módon érvényesülnek. Az elemzés a feladatírók mellett a felkészítő pedagógusok, továbbá az oktatáspolitikai számára különösen értékes lehet.

A KUTATÁS ISMERTETÉSE

A kutatásban 2005 és 2019 közötti középszintű feladatsorokat elemeztem. A vizsgálati időszakba tartozó 31 feladatlapot (összesen 596 feladat, melyből 372 egyszerű, rövid választ igénylő feladat, 224 szöveges, kifejtendő feladat) a történelemérettségi részletes vizsgakövetelményeiben felsorolt témák és dimenziók adják. A témaköröket (a 2017-ben hatályos módosulásokkal)⁶¹ a 2016 őszi vizsgaidőszaki hatályos részletes érettségi vizsgakövetelményekben⁶² olvasható megnevezéseit használtam (2. táblázat). Emellett a nagyobb egységeket témakörnek, a kisebbeket témáknak hívom. Mivel a minta 2019. októberi középszintű vizsgafeladatsorig tart, ezért a 12. témakört („*A mai magyar társadalom és életmód*”), kiegészítettem az „*Alapvető pénzügyi és gazdasági fogalmak, folyamatok. A munkaviszonyhoz kapcsolódó ismeretek*” témájával, mely 2017-től a – 2012-es tartalmi szabályozók változása okán – az érettségi részét képezi. Ha egy feladat több témát is lefedett, akkor a legkorábbi témába soroltam be. Tehát, ha egy magyar középkori feladat érintette a honfoglalás, Szent László, vagy IV. Béla uralkodását is, akkor a „*A honfoglalástól az államalapításig*” címkét kapta meg és nem „*Az Árpád-kor*”-t. Habár a kutatás a 2005-2019 közötti középszintű feladatokat tartalmazza, a leggyakrabban előforduló témák elemzését 2022 októberig kiterjesztettem, aktualizálva a kutatási eredményeket.

Témakör: 4. Szellemi, társadalmi és politikai változások az újkorban	
Témák	Középszint
<i>4.1 A nagy földrajzi felfedezések és következményei</i>	A nagy földrajzi felfedezések legfontosabb állomásai térkép alapján. Az Európán kívüli civilizációk hatása Európára, és a gyarmatosítás.
<i>4.2 Reformáció és katolikus megújulás</i>	A reformáció főbb irányzatai források alapján (lutheránus, kálvinista). A katolikus megújulás, az ellenreformáció kibontakozása. A barokk stílus jellemzői.
<i>4.3 A kontinentális abszolutizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában</i>	A francia abszolutizmus XIV. Lajos korában. Az alkotmányos monarchia működése.
<i>4.4 A tudományos világkép átalakulása, a felvilágosodás</i>	A felvilágosodás legjelentősebb gondolatai és főbb képviselői források alapján

2. táblázat: részletes érettségi követelmények (részlet)

(forrás: 40/2002. EMMI rendelet 2005-ös módosítása)⁶³ (saját szerkesztés)

⁶¹ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/tortenelem_vk.pdf

⁶² https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2010/10/tortenelem_kov.pdf

⁶³ https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2010/10/tortenelem_kov.pdf

A kutatás második fele a történelmi vizsgáldás dimenzióra (1, *politika-, esemény-, állam, jog- és intézménytörténet*; 2, *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismeretek*; 3, *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek és 4, eszme- és vallástörténet*) koncentrált, melyeket a 2017-től hatályos részletes érettségi vizsgaleírása⁶⁴ 40%-25%-25%-10% előfordulási arányokban határoz meg. Céloom, hogy megállapítsam, hogy a 31 feladatlap 596 feladatában ezek az arányok mennyiben feleltethetők meg a szabályozóban meghatározott értékekkel.

Kutatási kérdések:

1. Milyen arányban jelennek meg az érettségi témák a középszintű történelemérettségi egyszerű, rövid választ igénylő feladataiban? Melyek azok a témák, melyek alul-, illetve felülreprezentáltak? Összefüggésben áll-e ez a hatályos kerettantervi ismeretek mennyiségével?
2. Milyen történelmi dimenziókat fednek le az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok? Milyen mintázat figyelhető meg?
3. Az érettségi témák milyen arányban jelennek meg az érettségi szöveges, kifejtendő feladataiban? Melyek azok a témák, melyek alul, illetve felülreprezentáltak?
4. Milyen történelmi dimenziókat fednek le a szöveges, kifejtendő feladatok? Milyen mintázat figyelhető meg?

Hipotézisek:

1. Az érettségi témák előfordulásában nem azonosíthatók szignifikáns különbségek egyik vizsgarész esetében sem.
2. A történelmi dimenziók előfordulásának arányai a 2017-től hatályos érettségi vizsgaleírásban megfogalmazott arányoktól egyik vizsgarészben sem mutatnak szignifikáns eltérést, ugyanakkor feladatszinten előfordulnak mintázatok.

EREDMÉNYEK

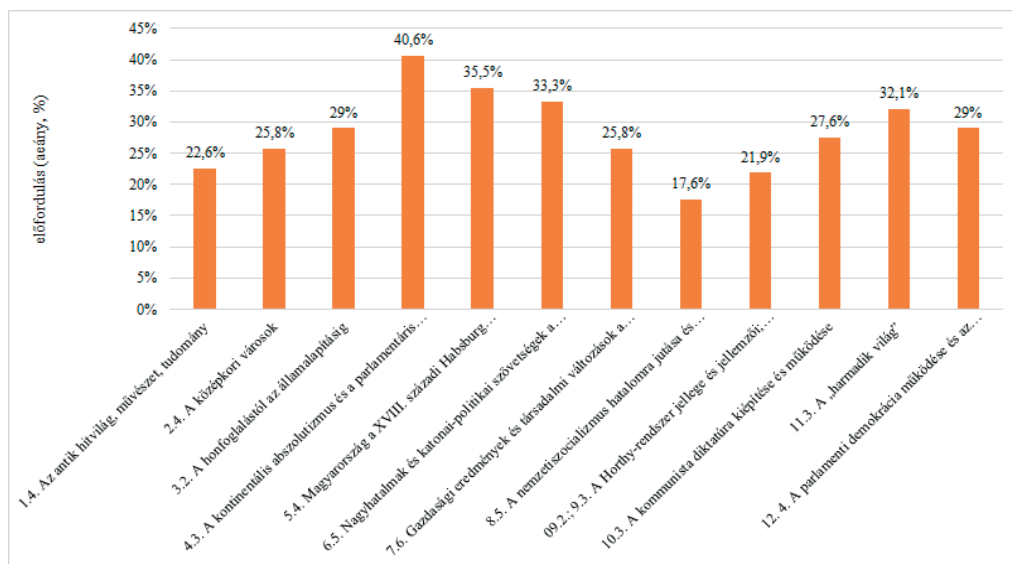
Egyszerű, rövid választ igénylő feladatok

Témák

A rövid választ igénylő feladatsor leggyakoribb témái nagy változatosságot mutatnak. A témakörön belüli leggyakoribb témák száma jelentősen eltér, ez a témák témakörön belüli eloszlásával hozható összefüggésbe (1. ábra). A százalékok itt az adott témakörön belüli előfordulási arányokat és nem az előfordulások számát jelölik. Míg a leggyakoribb téma olyan témakörben szerepel, melyben összesen négy téma fordul elő (kettő is a leggyakoribb témák között található), addig a 20. századi egyetemes történelem (8. témakör) legmagasabb elemszáma 6 („*A nemzetiszocializmus hatalomra jutása és működési mechanizmusa*”), ez 17,6%-ot jelent. A 1914 és 1945 közötti magyar történelemből kettő („*A Horthy-rendszer jellege és jellemzői*”; „*Művelődési viszonyok*

⁶⁴ https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatasi/erettsegi/vizsgakovetelmenyek2017/tortenelem_v1.pdf

és az életmód”) témái ugyanannyiszor (7 alkalommal, 21,8%-ban) fordulnak elő, ugyanakkor mindkettő a Horthy-korszakot tárgyalja.

1. ábra: A leggyakoribb témák az egyszerű, rövid választ igénylő feladatrészen minden témakörből (2005-2019) (saját szerkesztés)

Az egyetemes és a magyar jelenkori témakörökön (8. és 9.) kívül minden témakör megjelenik. Ez meglepő eredmény, hiszen a kétszintű érettségi bevezetésével a 19-20. század történelmének tárgyalása hangsúlyosabb lett.⁶⁵ Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok leggyakrabban előforduló témája „A kontinentális abszolútizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában”, mely mintegy minden második érettségi feladatsorban megtalálható a tesztelésben, összesen tizenhárom alkalommal fordul elő 4. feladatként (3. táblázat), ez a negyedik feladatok 40,6%-a. Ez az eredmény azzal állhat összefüggésben, hogy középszinten a témakör nem jelenik meg esszéfeladatként, továbbá két olyan résztémát tárgyal (Napkirály uralkodása, az angol alkotmányos monarchia intézményrendszerének működése) melyekhez a feladatírók feltehetőleg gyakorlottabban tudnak „típusfeladatot” készíteni (a 2012-es kerettanterv alapján például a kora újkor témakörben a témakörönként elvárt lexikák mennyiségében nincs jelentős eltérés). A második leggyakoribb téma a „Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban”, ami tizenegyszer szerepel a tesztfeladatsorban. A kerettantervi adatokhoz képest azonban ez szokatlan, hiszen a török-korhoz, valamint a Rákóczi-szabadságharchoz a kerettanterv jóval több lexikát vár el, bár a leggyakoribb témák között egyébként a török-kor („A mohácsi csata és az ország három részre szakadása”) is szerepel. A harmadik a „Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón”, ami tízszer kapott helyet a vizsgafeladatok között, többször emelt szintű témaként (szövetségi rendszerek kialakulása) is szerepel. „A honfoglalástól az államalapításig” és „A kommunista diktatúra kiépítése és működése” témákból a felsorolásban elért helyüket befolyásolja, hogy más témakörhöz is kapcsolódhatnak. Az ókor időszakából

⁶⁵ F. DÁRDAI – KAPOSZI 2021. 152.

Róma történelmére vonatkozó feladatra találunk a legtöbb példát, mely részben azzal magyarázható, hogy az ókori Hellász és a Római Birodalom történelme egyes feladatoknál (jellemzően az antikvitás kultúrájához kapcsolódóan) tartalmilag összekapcsolódik, így az ókori témák dominanciájánál az ókori Róma történelme mellett Athén előfordulása is meghatározó az egyszerű, rövid választ igénylő vizsgarészben.

téma helye	témák száma a témakörön belül	leghangsúlyosabb érettségi témák	összesen	témakörön belüli arány
4. 3.	4	A kontinentális abszolutizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában	13	40,6%
5. 4.	5	Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban	11	35,4%
6. 5.	6	Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón	10	33,3%
3. 2.	6	A honfoglalástól az államalapításig ⁶⁶	9	29%
5. 1.	5	A mohácsi csata és az ország három részre szakadása	9	29%
11. 3.	5	A „harmadik világ”	9	32,1%
12. 4.	6 ⁶⁷	A parlamenti demokrácia működése és az önkormányzatiság	9	29%
1. 3.	6	A római köztársaság virágkora és válsága, az egyeduralom kialakulása	8	25,8%
2. 4.	8	A középkori városok	8	25,8%
3. 4.	6	Társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején	8	25,8%
4. 2.	4	Reformáció és katolikus megújulás	8	25%
7. 6.	7	Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában	8	25,8%
10. 3.	6	A kommunista diktatúra kiépítése és működése ⁶⁸	8	27,5%

3. táblázat: *A leggyakoribb témák a középszintű történelemérettségi egyszerű, rövid választ igénylő feladataiban (2005-2019) (saját szerkesztés)*

⁶⁶ A témakörhöz sorolt feladatok érintik továbbá: „Az Árpád-kor” (3); a „Társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején” (2); „A Hunyadiak” (1); „A mohácsi csata és az ország három részre szakadása” (1).

⁶⁷ Eredetileg öt, de a minta miatt a 2017-től hatályos érettségi követelmények miatt a hatodik témaként az *Alapvető pénzügyi és gazdasági fogalmak, folyamatok. A munkaviszonyhoz kapcsolódó ismeretek* szerepel.

⁶⁸ Az elemzés során szintén ebbe a kategóriába került: „Az 1956-os forradalom és szabadságharc” (1); „A Kádár-rendszer jellege, jellemzői” (1) és „A rendszerváltozás” (1).

A további eredmények közül érdemes kiemelni még „*A harmadik világ*” témáját, mely olyan témakörben (a 12. témakörrel együtt) szerepel, amely a többi témakörnél jóval kevesebb ismeretanyagot tartalmaz középszinten, ami megnehezíti a feladatírást.⁶⁹ Emellett itt található meg többek között az Európai Unió intézményrendszere témakör is, amiről nemcsak a tanulók, de az egész magyar társadalom hiányos ismeretekkel rendelkezik.⁷⁰ Talán ebből adódik, hogy a 11. témakör fordul elő legritkábban a középszintű érettségi rövid választ igénylő feladatsorában, mivel öt alkalommal jelenkori magyar témákat („*Kádár-rendszer jellege, jellemzői*”, „*Az 1956-os forradalom és szabadságharc*”, „*A határon túli magyarok sorsa*”) tárgyal.

A 12. feladatnál szintén problémás témákba futhatunk, hiszen mind a választási rendszer, mind az önkormányzatok működése, mind a mai Magyarországot érintő demográfiai, illetve társadalmi változások bizonyos mértékben túl gyorsan változnak ahhoz, hogy a diákok tudása naprakész lehessen. A választási rendszer például a rendszerváltás óta már többször is megváltozott; míg a demográfiai téma magában hordozza, hogy a feladattal „témát váltunk”, vagyis, hogy a demográfiai folyamatokat még a Rákosi-, vagy Kádár korszaktól kezdve kell értelmezni.⁷¹

A legritkább témák középszinten absztraktabb, kevesebb eseménytörténetet tartalmazó témakörökhöz kapcsolódnak, továbbá a magyar nép őstörténetéhez, a népvándorláshoz, humanizmushoz és a reneszánszhoz, a magyar középkori és újkori kultúrához és művelődéshez.

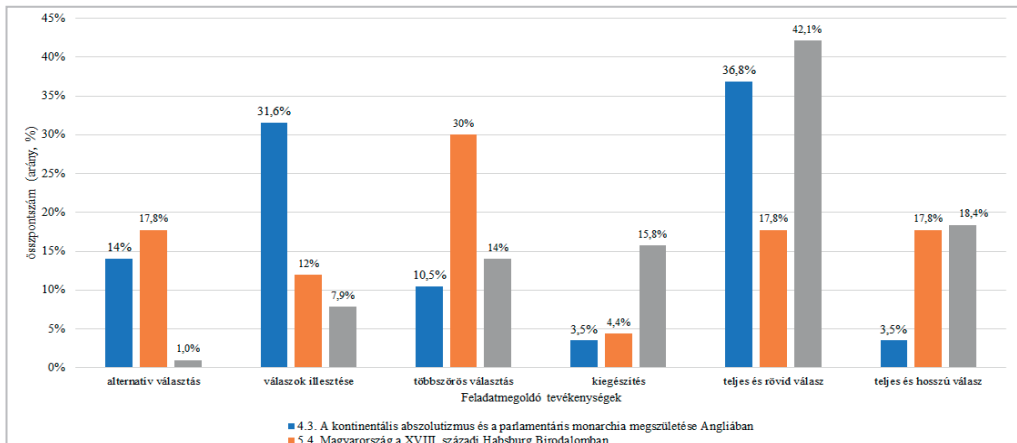
Ugyan önmagában az ítemek típusa (zárt/nyílt) nem árulja el a feladatban, vizsgán elvárt tudásképet⁷², a listában szereplő témák feladattípusait megvizsgálva „*A középkori városok*” és „*A parlamenti demokrácia működése és az önkormányzatiság*” tartalmazza a legtöbb zárt végű ítemet (81,2%), legkevesebbet a „*Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón*”, ahol ez az arány 24%. A leggyakoribb témák átlagosan 58%-ban állnak zártvégű ítemekből, a leggyakoribb feladatmegoldó tevékenységek a válaszok illesztése (26,5%) és a teljes és rövid válasz (23,6%), azonban témánként jelentős az eltérés. Az első három téma feladatmegoldó tevékenységeit a 2. ábra mutatja. Az eredmények alapján „*A kontinentális abszolutizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában*” témánál a válaszok illesztése, és teljes és rövid válasz; a „*Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalom*” témánál a többszörös választás, míg a „*Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón*” témában a teljes és rövid válasz dominál. Ez feltételezhetőleg azzal áll összefüggésben, hogy egyes témákhoz több hasonló típusfeladat is készül (tehát ha például az alkotmányos monarchia kerül be az egyszerű, rövid választ igénylő feladatrészbe, akkor nagy eséllyel az intézményrendszerre vonatkozó párosító feladatot fogunk látni). A 6. témakör leggyakoribb témájával kapcsolatban feltételezhetőleg a kauzalitást lehet megemlíteni. Míg a legtöbb témakör alapvetően eseménytörténeti fókuszú, addig a világháborúk időszakát feltételezhetőleg az okok és a következmények beágyazásával, hosszabb ideig tanítják, mint a táblázatokban szereplő valamennyi témát. Emellett a gyakoribb témákat bizonyára a tankönyvek is részletesebben tárgyalják. Ugyanakkor a gyakoribb témák megjelenését részben magyarázhatja a dimenzió arányoknak való megfelelés is.

⁶⁹ CSAPODI 2014. 14.

⁷⁰ CSAPODI – TAMÁSINÉ 2013. 42.

⁷¹ CSAPODI 2014. 13.

⁷² lásd bővebben: VAN SLEDRIGHT, BRUCE (2015): Assessing for Learning in the History Classroom. In Ercikan, Kadriye – Seixas, Peter (eds): *New Directions in Assessing Historical Thinking*. New York, Routledge. 75–88.

2. ábra: A középszintű történelemérettségi egyszerű, rövid választ igénylő feladatsorok (2005-2019) leggyakoribb témáinak feladatmegoldó tevékenységei pontszámok alapján (saját szerkesztés)

A leggyakoribb témák vizsgálatok a 2022 októberig bezáróan az első három leggyakoribb téma sorrendjében nincs változás, de az ókori és a kora újkori egyetemes témákat felváltják magyar középkori témák (pl.: „*A Hunyadiak*”, „*A Kádár-rendszer jellege, jellemzői*”). Az öt leggyakoribb témakör (a zárójelben az előfordulás száma látható):

1. A kontinentális abszolútizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában (14),
2. Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban (13),
3. Nagyhatalmak és katonai-politikai szövetségek a századfordulón (13),
4. Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában (12),
5. A mohácsi csata és az ország három részre szakadása (11),
6. A kommunista diktatúra kiépítése és működése (11),
7. A honfoglalástól az államalapításig (10),
8. A parlamenti demokrácia működése és az önkormányzatiság (10).

Történelmi dimenziók

A 372 tesztfeladat elemzésekor a történelmi dimenzióinak meghatározásakor a vizsgakövetelmények arányait átlagolva nem alakult ki jelentős eltérés, de feladatszinten azonoshíthatunk mintázatokat. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatok tekintetében a *politika-, esemény-, állam-, jog- és intézménytörténet* átlagban 49,1%-ban, a *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkügyi alapismeretek* 20,1%-ban, a *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek* 19,8%-ban, míg az *eszme- és vallástörténet* 10,7%-ban fordulnak elő.

Megfigyelhető, hogy egyes feladatok tematizáltak. Ilyen például a 2. feladat, ami több gazdasági, és vallástörténeti feladatot tartalmaz, így a politikatörténet aránya itt a 10%-ot sem éri el (9,6%). Emellett a 4. és a 13. feladatnál is hangsúlyos az eszme-és vallástörténet, ami témaköri sajátosságokból

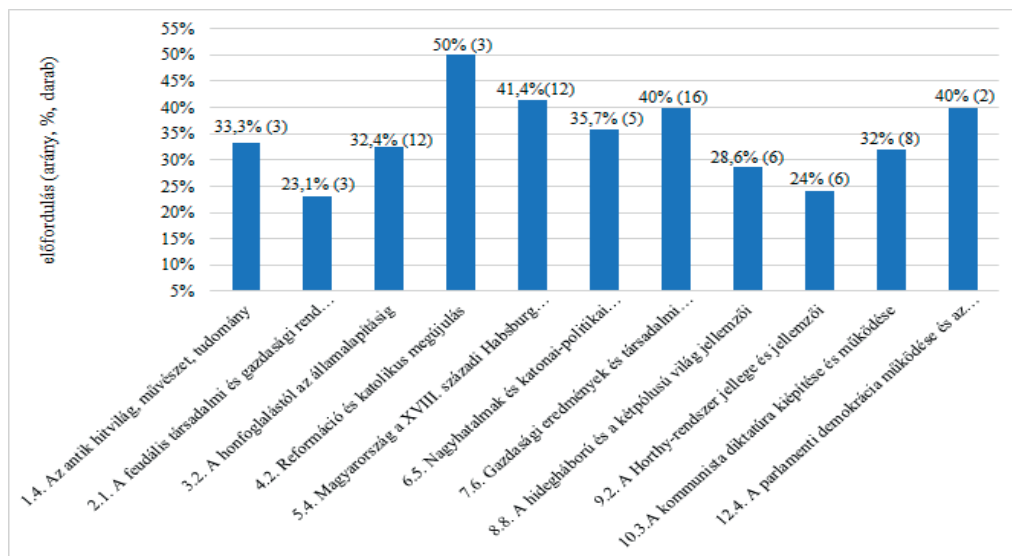

(reformáció, ellenreformáció, felvilágosodás) adódik. A 2. és a 13. feladat tartamilag hasonló korzakokat, témaköröket rejt, itt a politikatörténet aránya szintén szignifikánsan alacsonyabb. Emellett a 13. feladat az, ahol eszme- és vallástörténeti témákat (görög, római vagy keresztény vallásosság) találni. Ez a két feladat történelmi dimenzióiban tehát szignifikánsan eltér az érettségi követelményekben megfogalmazott arányoktól. A 6. feladatban szintén domináns a gazdaságtörténeti témák megjelenése, a 12. feladatban pedig közel azonos arányban láthatjuk a politika-, valamint a társadalomtörténetet (48,3% és 45,2%). A történelmi dimenziók alakulását a 4. ábra mutatja (80. o.).

SZÖVEGES, KIFEJTENDŐ FELADATOK

Témák

Az esszéfeladatok tartalmi eloszlása szintén nagy variabilitást mutat. Ennek részben az az oka, hogy középszinten esszékérdésként a bonyolultabb, absztraktabb témák nem jelennek meg. Ezek helyett azok a témák fordulnak elő, melyekhez a tantervi előírások alapján megfelelő mennyiségű lexika, forrás és eseménytörténeti megközelítésmód tartozik, valamint a magyar történelem valamely kiemelt állomását jelölik. A tizenkét témakör előfordulása az esszéfeladatok esetében is nagy változatosságot mutat, a 3. ábrán például a „Reformáció és a katolikus megújulás” téma fordul elő a legnagyobb arányban, de ez az elemszám csak 3, vagyis ugyanannyi, mint a középkori egyetemes témakör esetében, ahol ez az arány szignifikánsan alacsonyabb. A legalacsonyabb elemszám (2) a 12. témakörhöz köthető, melyben 40%-ban „A parlamenti demokrácia működése és az önkormányzatiság” témájához kapcsolódó feladat jelenik meg. Tehát az ábrán a zárójelben megadott számok az előfordulások számát mutatják, mely alapján a témakörök eloszlása nem egyenletes. Emellett láthatjuk, hogy a 11. témakör nem szerepel az ábrán, mivel az emelt szintű témakör.

3. ábra: A leggyakoribb témák témakörönként a szöveges, kifejtendő feladatrészben középszinten (2005-2019) (saját szerkesztés)

A vizsgált időszakban összesen 224 esszéfeladat szerepelt a feladatlapokban. E vizsgarészben nem jellemző, hogy egy feladat több témakört is lefedne. Az öt leggyakoribb esszétéma 10 különböző témát fed le (4. táblázat). Mivel az elemzésnél a rövid/problémamegoldó és a hosszú/elemző esszéfeladatokat nem különítettem el egymástól, ezért a listán csak magyar témák szerepelnek. Legnagyobb arányban a magyar középkorhoz találunk esszéfeladatot, ez a leggyakoribb témák 38,1%-a. A legtöbb hosszú/elemző esszé magyar témakörben a „Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában” témájához tartozik, a legtöbb rövid/problémamegoldó esszé ugyanazon magyar témában egyszerre több témakörhöz: „A honfoglalástól az államalapításig”; „Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban”; „Az Árpád-kor” és „A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései” témáihoz (5 előfordulás) kapcsolódik. A leggyakoribb rövid/problémamegoldó esszéfeladat egyetemes témából „A hidegháború és a kétpólusú világ jellemzői”, ezzel hatszor találkozunk. A „Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban” című téma mindkét vizsgarészben hangsúlyos, azonban ez a téma több altémát (betelepítési politika, felvilágosult uralkodók portréja) rejt, ezek az altémák a különböző vizsgarészekben eltérő arányban jelennek meg.

téma helye	témák száma a témakörön belül	lehangsúlyosabb érettségi témakörök	összesen	témakörön belüli arány	rövid esszé	hosszú esszé
7. 6.	7	Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában	16	40%	4	12
3. 2.	6	A honfoglalástól az államalapításig	12	32,4%	5	7
5. 4.	5	Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban ⁷³	12	41,3%	5	7
3. 3.	6	Az Árpád-kor	9	24,3%	5	4
7. 1.	7	A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései	9	22,5%	5	4
3. 4.	6	Társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején	8	21,6%	3	5
3. 5.	6	A Hunyadiak	8	21,6%	4	4
5. 1.	5	A mohácsi csata és az ország három részre szakadása	8	27,5%	3	5
10.3.	6	A kommunista diktatúra kiépítése és működése	8	30,7%	3	5
9. 1.	6	Az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlása és következményei ⁷⁴	7	28%	4	3

4. táblázat: A leggyakoribb esszétémák a középszintű történelemérettség (2005-2019) (saját szerkesztés)

⁷³ Az elemzésnél egy alkalommal ide soroltam „A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései” témakört is.

⁷⁴ „A Horthy-rendszer jellege és jellemzői” témaköre egy alkalommal a halmaz részét képezi.

A 2017-es érettségi változásokat megelőzően a szöveges, kifejtendő feladatok nyolc esszéfeladatot tartalmaztak, vagyis összesen 20 feladtból állt a történelemérettségi, melyből az esszék a 13. feladattól kezdődtek, kronologikusan. A 13. feladat tehát ókori, középkori, kora újkori egyetemes témákat ölelt fel, a 14. feladat egyetemes újkori vagy jelenkori témát dolgoz fel (2017 óta ez mindig jelenkor). A 15. feladat magyar középkor, kora újkor rövid esszé, mely olykor újkori témát is felölel. A 16. feladat korábban középkori-kora újkori magyar, hosszú esszéfeladatot jelölt, ez 2017-től az utolsó feladat és 20. századi témákra vonatkozik. A 2016 októberi feladatlapokban azonban még szerepelt 17-18-19-20. feladat is, ezek mind magyar témát tárgyaltak, vagyis a kezdeti nyolc esszéből kettő, a jelenlegi négy esszéből szintén kettő foglalkozik egyetemes témakörrel. Ezek korszakulásukat tekintve erősen fragmentáltak, ezért nem kerülhettek be a leggyakoribb feladatok közé.⁷⁵ A 17. és 18. feladat kora újkori, újkor magyar témákat rejt, rövid és hosszú esszé formájában, a 19-20. feladatok pedig a 20. századi magyar történelemre, állampolgári ismeretekre vonatkoznak, szintén rövid (19.) és hosszú (20.) esszé formájában, így 2016-ig mind a magyar középkori/ kora újkori, mind a kora újkori/ újkori, mind a jelenkori témák rövid és hosszú esszé formájában is előfordultak.

A leggyakoribb témák a vizsgált időszakban a középkori, kora újkori és az újkori magyar történelemhez (5-7. témakör) kapcsolódnak. A leggyakrabban előforduló esszé témakör a „Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában”, melyet szorosan követ a „A honfoglalástól az államalapításig” és a „Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban”. Míg az utóbbi két téma tizenkétyszer, a dualizmus gazdasági aspektusait érintő, nem eseménytörténeti, hanem okokat, következményeket tárgyaló esszéfeladatok tizenhatszor jelentek meg a középszintű érettségi esszéfeladatokban összesen (4. táblázat). A dualizmus témakörének ily gyakori előfordulása azzal áll összefüggésben, hogy 2017 előtti időszakban az újkori rövid és az újkori hosszú (17 és 18. feladatok) hangsúlyos témája volt. A dualizmus gazdasági hatásához kapcsolódó esszék tehát azért a leggyakoribbak, mert a változtatás előtti 18. feladat fele (44%-a, vagyis a 25 feladtból 11 darab) ezzel a témakörrel foglalkozik, miközben jellemzően a 17. feladatként is szerepelhetett. Ez egyrészt a készítőik szempontjából megnehezítette az összeállítást (hiszen nehezebb volt olyan témákat egymás után felsorakoztatni, melyek nem fedik egymást), másfelől, a korszakoknak is megvannak a maguk hangsúlyos eseményei, és a hosszú esszékben ezek a témák jelennek meg elsősorban. Ebből kifolyólag egyes témák túl gyakorivá váltak középszinten, mint ahogy a dualizmus kora is. A diverzitást csökkentette az is, hogy a 11. témakör („A jelenkor”) középszinten nem esszétéma, ezért azon témák helyett is jellemzően a „gyakori” témák jelentek meg feladatként. A dualizmus korszakához hasonlóan kiugró példát nem találunk, de az említett jelenség a többi, a listában szereplő témáról is elmondható. A kora újkori és az újkori témák közül a „Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában”, valamint a „Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban” annyira gyakori, hogy az összes, az adott témakörből előforduló feladatok minimum 40%-át ezek a témák adják.

A leggyakoribb témák sorrendje 2022-ig előforduló témákkal nem változott. Az első öt leggyakoribb téma a következő:

⁷⁵ A leggyakrabban előforduló egyetemes esszétémák középszinten az ipari forradalmakhoz és a hidegháborúhoz kapcsolódnak.

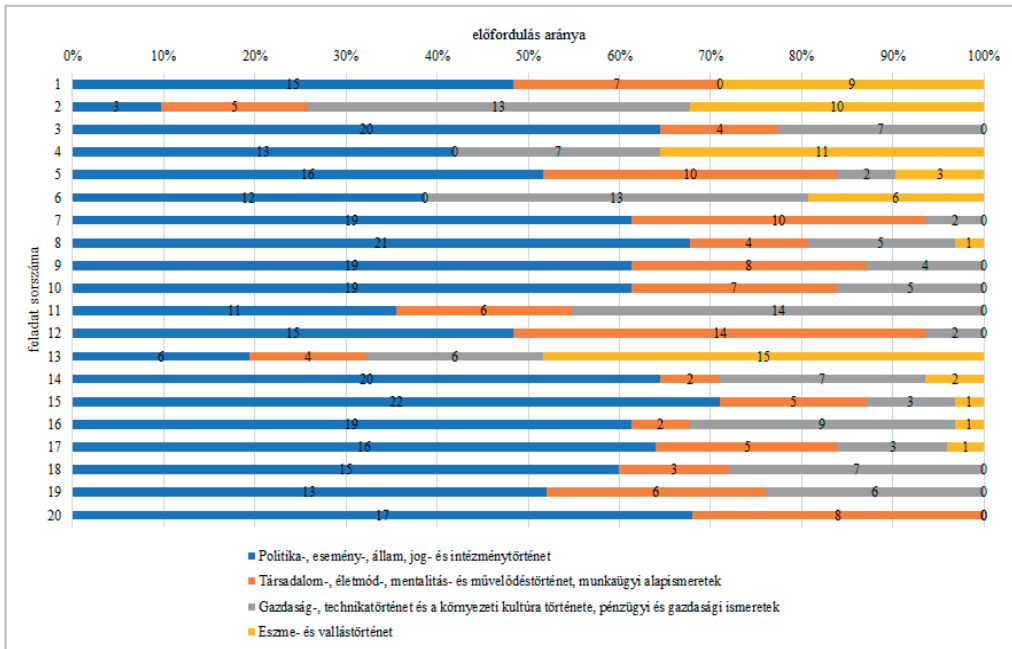
1. Gazdasági eredmények és társadalmi változások a dualizmus korában (17),
2. Magyarország a XVIII. századi Habsburg Birodalomban (14),
3. A honfoglalástól az államalapításig (12),
4. Az Árpád-kor (10),
5. Társadalmi és gazdasági változások Károly Róbert, Nagy Lajos, Luxemburgi Zsigmond idején (9),
6. A mohácsi csata és az ország három részre szakadása (9),
7. A reformmozgalom kibontakozása, a polgárosodás fő kérdései (9).

Történelmi dimenziók

A vizsgált időszak 224 esszéfeladatot foglal magában. Az érettségi vizsgakövetelményekben megfogalmazott dimenzió arányoktól való jelentős eltérést a történelmi dimenziók esetében is csak feladatszinten találunk.

A szöveges, kifejtendő feladatok mindig kapcsolhatók legalább három dimenzióhoz, de eszme- és vallástörténeti feladat nem mindig szerepel. A feladatlapok között találunk olyan szöveges, kifejtendő feladatrészt is, amikor a négy esszéfeladat kettő dimenziót fed le. Az esszéfeladatok történelmi dimenziói közül az első és a negyedik esszéfeladat (13. és 16. feladat) érdemel alaposabb kifejtést. Mivel a dimenzió szoros összefüggésben áll a tartalommal, ezért nem meglepő, hogy a 13. feladatban legmagasabb az eszme-és vallástörténeti témájú feladatok száma. Itt szerepelnek ugyanis a görög hitvilág mellett az iszlám vallás, az ókori keleti vallások és a reformáció-ellenreformáció témakörei is. A 16. feladatban pedig a gazdasági témák aránya magasabb, mely azzal állhat összefüggésben, hogy a gazdaságpolitikai témákat (pl.: Károly Róbert gazdasági reformjai) nem politikatörténeti, hanem gazdaságtörténeti dimenzióhoz kerültek besorolásra. Ezek mellett továbbá a magyar középkori városfejlődés és a dualizmus kori gazdaság is szerepelnek a témák között.

Összességében a *politika-, esemény-, állam, jog- és intézménytörténet* átlagosan 50,1%-ban szerepel a középszintű érettségi feladatokban. Feladatszinten ugyan nagy a fluktuáció (pl.: 11. feladatban ez az arány 35,4%), de ez az egyetlen dimenzió, amelyet a minta alapján minden feladathoz hozzárendelhetünk. A *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismeretek* dimenzió a feladatokban átlagosan 17,7%-ban, a *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek* 18,7%-ban szerepel, míg az *eszme- és vallástörténeti* dimenzió előfordulása 9,5%. Ez utóbbi három dimenzió nem található meg minden feladatban, a 6. feladat például jellemzően nem tartalmaz eszme-és vallástörténeti témát (4. ábra).

4. ábra: A történelmi vizsgálódás dimenziói az érettségi feladatokban (2005–2019)
(saját szerkesztés)

A KUTATÁS KORLÁTAI

Habár a kutatás a történelemdidaktika szempontjából jelentős értéket képviselhet, számos hiányosságot rejt magában. Egyfelől a minta nagysága miatt előfordulhatnak számításbeli pontatlanságok, elütések. Emellett a történelmi dimenziók tág megfogalmazása a kategorizálást nehezítik. Így egy másik kódoló más eredményekre is juthat, ezért a reprodukálhatóság érvényesülése e változónál kétségsbevonható. Viszont további elemzések segíthetik a pontosítást.

ÖSSZEGZÉS

A magyar történelemoktatás a rendszerváltás óta dinamikus fejlődésen ment keresztül, a forráshasználat, a primer források szerepe nőtt, míg a lexikák mértéke csökkent, a történelem tananyag sokszínűbbé vált és módszertanilag is modernizálódott. Mindezekben a 2005-ben bevezetett kétszintű történelemérettséginek kulcsszerepe volt. A középszintű oktatást alapvetően meghatározó magas kockázatú (*high stakes*) vizsga az általa közvetített tudásképpel, feladat apparátussal és forráshasználati módszerekkel nagy nyomot hagy a történelemórákon. A tartalmi szabályozók változása miatt a vizsga is átesett változásokon, mely olykor a nemzetközi mérés-értékelési sztenderdek figyelembevétel, olykor azok figyelmen kívül hagyásával

valósultak meg. Nem tudni még, hogy a 2024-től érvényes új érettségi kritériumok milyen mértékű változást gyakorolnak majd a jelenlegi történelemoktatásra.

A tanulmány második felében egy elemzést ismertettem. Az eredmények alapján meghatározhatók tartalmi csomópontok az érettségi témák előfordulásában, így az erre vonatkozó hipotézis – mely nem feltételez szignifikáns különbséget a témák előfordulásában egyik vizsgarészben sem – cáfolható. Az egyszerű, rövid választ igénylő feladatokban az érettségi témakörök közül az egyetemes kora újkori történelem „*A kontinentális abszolutizmus és a parlamentáris monarchia megszületése Angliában*” című téma fordul elő messze a leggyakrabban. Ez részben azzal magyarázható, hogy –a többi kora újkori egyetemes témával ellentétben– ez nem fordul elő középszinten esszéfeladatként. A leggyakoribb esszétémák elsősorban a dualizmus-hoz kapcsolódnak, de a magyar középkor (Árpád-házi és vegyesházi királyok) és a kora újkor (várháborúk kora) is a hangsúlyosabb témák között szerepel. A témák gyakorisága nem mutat összefüggést a tantervi lexikákkal.

A történelmi dimenziók eloszlását tekintve az eredmények átlagosak, melyek a hipotézist igazolják. Az eredmények alapján a *politika-, esemény-, állam, jog- és intézménytörténet* dimenziójának aránya a legmagasabb (50,1%), melyet a *gazdaság-, technikatörténet és a környezeti kultúra története, pénzügyi és gazdasági ismeretek* követ 18,7%-kal, utána következik a *társadalom-, életmód-, mentalitás- és művelődéstörténet, munkaügyi alapismeretek* (17,7%) és az *eszme-vallástörténet* a legritkább (9,5%). Több feladatnál látható szignifikáns eltérés, beleértve a 2. és a 13. feladatot. A 2. feladat több gazdasági és eszmetörténeti témát, míg a 4. feladat a vallás-és eszmetörténet dominanciája látszódik. A 6. és 11. feladatok szintén gazdaságtörténeti fókuszszal rendelkeznek. A tesztfeladatok utolsó feladata pedig társadalom-, illetve politikatörténettel nagyjából azonos arányban foglalkozik. Az esszéfeladatok történelmi dimenziói között szintén a politikatörténet dominál, de a 13. feladat eszme-és vallástörténeti fókuszú. A hanghangsúlyosabb esszétémák között szinte csak magyar témákat találunk, mely a 2005 és 2016 közötti középszintű vizsga feladatstruktúrából fakadhat. A legritkább feladatok absztrakt vagy komplex (emelt szintű) témákat tárgyalnak.

A tartalmi szekcióban a legtöbb esetben törekedtem arra, hogy röviden utaljak a leggyakoribb, illetve legritkább témák előfordulásának és a hozzájuk köthető kognitív műveletek lehetséges okára, ezek azonban további kutatási témákat jelölnek ki. Érdemes lehet tehát ezeket az eredményeket a tankönyvi leckék számának, kerettantervi lexikákkal összefüggésben is megvizsgálni. További kutatást a leggyakoribb témák és az azokhoz kapcsolódó leggyakoribb feladatmegoldó tevékenységek közötti összefüggések jelenthetik. Bár a tartalmi szekcióban közzétettem a legfrissebb, 2022 októberéig érvényes eredményeket, a dimenzióknál ez nem történt meg, ezért ez is következő kutatás fókuszát adhatja. Ebben helyet kaphat az egyes dimenziók témáinak dimenzionális eloszlásának (pl.: technikatörténet, társadalomtörténet) feltérképezésére is, vagy az érettségi témák alrészai (pl.: angol alkotmányos monarchia, Mária Terézia uralkodása) arányainak vizsgálata, és az emelt szint feladatsorait is a kutatás tárgyává lehet tenni. Bízom abban, hogy kutatási eredményeim a gyakorló történelemtanárok, a feladatfejlesztők és a döntéshozók számára is hasznosíthatók. Mindezen kutatások segíthetnek a hazai történelemoktatás erősségeinek és problématerületeinek pontos lokalizálásában és fejlesztési irányok körvonalazásában.

IRODALOMJEGYZÉK

- BERNÁTH JÓZSEF – WALZ JÁNOSNÉ (1992): *A standard érettségi vizsga jellemzői: A vizsgatárgyak célja, követelményei, témái: A számonkérés formái*. Pécs, Baranya Megyei Pedagógiai Intézet.
- C. DAHN, THOMAS (2017): A korszerű történelemtanítás feladatai, nehézségei és kihívásai. *Történelemtanítás online történelemdidaktikai folyóirat*. (LII.) Új folyam 8. évf. 1–2. sz. https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/wp-content/uploads/2017/10/08_01_04_Dahn.pdf hozzáférés: 2023. 01. 12.
- CSAPODI ZOLTÁN (2014): *Érettségi vizsgatárgyak elemzése: 2009-2012 tavaszi vizsgaidőszakok*. Történelem. Budapest, Nemzeti Fejlesztési Ügynökség. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop318/erettsegi_vizsgatargyak_elemzese/tortenelem.pdf hozzáférés: 2023. 01. 20.
- CSAPODI ZOLTÁN (2016): A történelemérettségi reformja. In PÉTERFI GÁBOR – FEKETE BÁLINT (szerk.): *Történelemtanításról a XXI. század elején*. Budapest, L'Harmattan. 33–58.
- CSAPODI ZOLTÁN – TAMÁSINÉ MAKAY MARIANN (2013): *A 2012. május-június érettségi feladatsorok megoldásainak itemszintű rögzítése, a feladatsorok és egyes feladatok mérésmetodikai vizsgálata. Történelem. Közép- és emelt szint*. http://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/unios_projektek/tamop318/meresmethodika/Tortenelem.pdf hozzáférés: 2023. 01. 10.
- CSAPÓ BENŐ (2019): A jövő elvárásai és a tudás minősége. In: *Az oktatás átalakulása a tudástársadalom és a mesterséges intelligencia korában: XXI. Országos Közoktatási Szakértői Konferencia*. Debrecen, Suliszerviz Oktatási és Szakértői Iroda. <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/18263> hozzáférés: 2023. 01. 04.
- CSAPÓ BENŐ (2008): A közoktatás második szakasza és az érettségi vizsga. In *Zöld könyv a magyar közoktatás megújításáért*. Budapest, Ecostat Gazdaságelemző és Informatikai Intézet. 71–93. <https://mek.oszk.hu/08200/08222/08222.pdf>
- DANCÓS TÜNDE (2015): A kétszintű érettségi vizsgarendszer fejlesztésének lehetőségei. In Bánkuti Zsuzsa – Lukács Judit (szerk.) *Tanterv, tankönyv, vizsga*. Budapest, OFI. 235–248.
- CZETŐ KRISZTINA (2022): Mít gondolnak a tanulók és tanárok az iskoláról? Egy iskolaiattitűd-kutatás eredményei. *Iskolakultúra* 32. évf. 8-9. sz. 30–52. <https://doi.org/10.14232/iskkult.2022.8-9.30>
- ERCIKAN, KADRIYE – SEIXAS, PETER (eds.) (2015): *New Directions in Assessing Historical Thinking*. New York, Routledge.
- F. DÁRDAI ÁGNES – KAPOSÍ JÓZSEF (2008): A kezdet vége, avagy a történelemérettségi vizsga fejlesztésének további lépései. In Bánkuti Zsuzsa – Lukács Judit (szerk.): *Tanulmányok az érettségiről. Hatásvizsgálat. Tantárgyi vizsgák értékelése. Feladatfejlesztés*. Budapest, Oktatókutató és Fejlesztő Intézet. 169–186. <https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofi/past/2009/05/169-186.pdf> (2022. 09. 14.)

F. DÁRDAI ÁGNES–KAPOSI JÓZSEF (2020): Változó történelemtanítás Magyarországon (1990–2020) Trendek, mozaikok, mintázatok. In F. Dárdai–Kaposi–Katona (szerk.) *A történelemtanítás a történelemtanításért. Válogatás a Történelemtanítás online folyóirat írásaiból (2010–2020)*. Budapest, Magyar Történelmi Társulat. 15–59. <http://kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2021/10/a-tortenelemtanitas-a-tortenelemtanitasert.pdf> hozzáférés: 2023. 01. 03

F. DÁRDAI ÁGNES – KAPOSI JÓZSEF (2006): Merre tovább történelemérettségi? Javaslatok az új történelemérettségi továbbfejlesztésére. *Új Pedagógiai Szemle* 56. évf. 11. sz. 21–35. <https://folyoiratok.oh.gov.hu/uj-pedagogiai-szemle/merre-tovabb-tortenelemerettsegi> hozzáférés: 2023. 01. 20.

F. DÁRDAI ÁGNES – KAPOSI JÓZSEF (2021): A történelemtanítás elmúlt harminc éve (1990–2020). Helyzetkép és perspektíva. *Magyar Pedagógia* 121. évf. 2. sz. 137–167. DOI: 10.17670/MPed.2021.2.137

FODOR RICHÁRD – TÓTH JUDIT (2023): A történelemdidaktika trendjei a Nemzetközi Történelemdidaktikai Társaság (ISHD) kiadványainak tükrében. *Magyar Pedagógia*. 122. évf. 3. sz. 145–167. <https://doi.org/10.14232/mped.2022.3.145>

GYERTYÁNFY ANDRÁS (2021): Merre tovább történelemérettségi? *újkor.hu*, 2021. 06. 02. <https://ujkor.hu/content/merre-tovabb-tortenelemerettsegi> hozzáférés: 2023. 01. 04.

HALÁSZ GÁBOR (2007): Képességfejlesztés, iskolavezetés és pedagógiai paradigmaváltás. In: KISS ÉVA (szerk.): *Pedagógián innen és túl. Zsolnai József 70. születésnapjára*. Pannon egyetem BTK. Pécsi Tudományegyetem BTK. 366–387. http://halaszg.ofi.hu/PUBLIKACIOK_HG.htm hozzáférés: 2022. 12. 20.

HÓDI ÁGNES – TÓTH EDIT (2020): *Mérőfeladatok és kérdőívtételek szerkesztése*. Szeged, Juhász Gyula Felsőoktatási Kiadó.

KAPOSI JÓZSEF (2020): *Közelítések a történelemtanítás elméletéhez és a gyakorlatához*. Oktatási Segédlet. Pázmány Péter Katolikus Egyetem, Budapest. http://kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2020/08/Kozelitesek_kotet_egyben_internetre-PDF-1.pdf hozzáférés: 2022. 10. 01.

KAPOSI JÓZSEF (2017): A történelmi gondolkodás és a képességfejlesztő feladatok. *Történelemtanítás, online történelemdidaktikai folyóirat*. 8. évf. 1-2. sz. https://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/wp-content/uploads/2017/10/08_01_03_Kaposi.pdf hozzáférés: 2023. 01. 04.

KAPOSI JÓZSEF (2015): *Válogatott tanulmányok I.: történelem, érettségi, megújítás*. Szaktudás, Budapest. http://www.kaposijozsef.hu/wp-content/uploads/2011/09/Kaposi_Jozsef-Valogatott_tanulmanyok_I.pdf hozzáférés: 2022. 10. 15.

KOJANITZ LÁSZLÓ (2021): A diákok esszéinek elemzése a kauzális összefüggések bemutatása szempontjából. In: *A történelmi gondolkodás fejlesztése: válogatott tanulmányok*. 127–147. http://acta.bibl.u-szeged.hu/73331/1/2021_tortnelmi_gondolkodas_fejlesztese_127-147.pdf hozzáférés: 2023. 01. 08.

KOJANITZ LÁSZLÓ (2013): A történelmi gondolkodás fejlesztése. *Iskolakultúra*. 23. évf. 2. sz. 28–47. <http://www.iskolakultura.hu/index.php/iskolakultura/article/view/21365/21155> hozzáférés: 2022. 06. 20.

KOJANITZ LÁSZLÓ (2022): Valódi reform vagy annak a látszata? A történelem érettségi feladatok elemzése az elsődleges források használata szempontjából. In.: STEKLÁCS JÁNOS – MOLNÁR-KOVÁCS ZSÓFIA (szerk.): *21. századi képességek, írásbeliség, esélyegyenlőség. Absztraktkötet. XXII. Országos Neveléstudományi Konferencia*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság – PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs. https://konferencia.pte.hu/sites/konferencia.pte.hu/files/ONK_absztraktkotet_2022.pdf hozzáférés: 2022. 12. 20.

KOTSCHY BEÁTA (2016): A pedagógiai értékelés kettős arca. In: GARAI IMRE – VINCZE BEATRIX – SZABÓ ZOLTÁN (szerk.): *Hiteles pedagógia. Tanulmányok Golnhofer Erzsébet tiszteletére*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest. 28-35.

MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT (2021): A Magyar Történelmi Társulat Tanári Tagozatának állásfoglalása a 2024-ben megújuló érettségi követelmények tervezetéről. <https://tanaritagozat.tortenelmitarsulat.hu/doc/news/mttttllsfoglalsrettsgi.04.14..pdf> hozzáférés: 2022. 05. 01.

MAKK FERENC–KŐFALVI TAMÁS (2007): *Forrástani ismeretek történelemből: Segédtankönyv a történelem forrásközpontú tanításához*. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

MOLNÁR GYÖNGYVÉR–CSAPÓ BENŐ (2019): A felsőoktatási tanulmányi alkalmasság értékelésére kidolgozott rendszer a Szegedi Tudományegyetemen: elméleti keretek és mérési eredmények. *Educatio*. 28. évf. 4. sz. 705-717. <http://publicatio.bibl.u-szeged.hu/18387/1/2063.28.2019.4.4> hozzáférés: 2023. 01. 03.

TÓTH JUDIT (2021A): Érték vagy mérték? - A középszintű történelem írásbeli érettségi 2005 és 2019 közötti egyszerű, rövid választ igénylő feladatainak áttekintése a kompetencia típusú feladatok tükrében. In: FODOR RICHÁRD – KARAINÉ GOMBOCZ ORSOLYA – MIKLÓS ÁGNES KATA (szerk.): *Pedagógiai változások – a változás pedagógiája III*. Pázmány Péter Katolikus Egyetem. Budapest. 217-224. <https://tinyurl.hu/9gj2/> hozzáférés: 2022. 09. 14.

TÓTH JUDIT (2021B): A 2020. májusi-októberi középszintű történelem írásbeli feladatsorok itemszintű vizsgálata. Új Pedagógiai Szemle. 61. évf. 7-8. sz. 74-86. [https://upszonline.hu/resources/volumes/71/issues/07-08/upsz_71\(07-08\)_2021.pdf](https://upszonline.hu/resources/volumes/71/issues/07-08/upsz_71(07-08)_2021.pdf) hozzáférés: 2023. 01. 02.

TÓTH JUDIT (2022): A 21. századi készségek-képességek mérése a középszintű történelemérettségi komplex tesztfeladatainak tükrében. In: STEKLÁCS JÁNOS MOLNÁR-KOVÁCS ZSÓFIA (szerk.): *21. századi képességek, írásbeliség, esélyegyenlőség. Absztraktkötet. XXII. Országos Neveléstudományi Konferencia*. MTA Pedagógiai Tudományos Bizottság – PTE BTK Neveléstudományi Intézet, Pécs. https://konferencia.pte.hu/sites/konferencia.pte.hu/files/ONK_absztraktkotet_2022.pdf hozzáférés: 2023. 01. 11.

UGALINGAN, GINA B.; L. FLORES, GENE, MARIE ; GARINTO, LEIF ANDREW B. ; MANTE-ESTACIO; MA. JOAHNA (2022): The Pedagogy of Multiliteracy and Multimodality through Memes. *International Journal of Media and Information Literacy*. 7(1): 264-271. https://ijmil.cherkasgu.press/journals_n/1654770700.pdf hozzáférés: 2023. 01. 20.

VÁGÓ IRÉN – VASS VILMOS (2006): Az oktatás tartalma. In: HALÁSZ GÁBOR – LANNERT JUDIT (szerk.): *Jelentés a magyar közoktatásról 2006*. OKI. <http://mek.oszk.hu/08400/08429/08429.pdf> hozzáférés: 2022. 12. 06.

JOGSZABÁLYOK ÉS SZABÁLYOZÓ DOKUMENTUMOK

100/1997. (VI. 13.) Korm. rendelet az érettségi vizsga vizsgaszabályzatának kiadásáról

40/2002. (V. 24.) OM rendelet az érettségi vizsga részletes követelményeiről

OKTATÁSI HIVATAL (2010): Részletes érettségi követelmények, történelem. https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/ofipast/2010/10/tortenelem_kov.pdf hozzáférés: 2023. 01. 04.

OKTATÁSI HIVATAL (2017A): A2017. májustól érvényes részletes történelem érettségi követelmények. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakövetelmenyek2017/tortenelem_vk.pdf hozzáférés: 2023. 01. 04.

OKTATÁSI HIVATAL (2017B): A 2017. májustól érvényes történelem érettségi vizsgaleírása. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakövetelmenyek2017/tortenelem_vl.pdf hozzáférés: 2023. 01. 04.

OKTATÁSI HIVATAL (2021): A2024. májusától érvényes részletes történelem érettségi vizsgakövetelmények. https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/erettsegi/vizsgakövetelmenyek2024/tortenelem_2024_e.pdf hozzáférés: 2023. 01. 04.